

	4. Her Yönüyle Dil. Doğan Aksan. TDK yayınları Qo'shimcha adabiyotlar 1. Rierre Achard. Dilsel Toplum Bilim. Cep Universitesi. İstanbul: 1994 2. Türkiye Türkçesi Grameri. Zeynep Korkmaz. TDK yayınları 3. Söz Varlığı Yazım Anlatım Açısından Türkçedeki Gelişmeler. Hamza Zulfikar, TDK yayınları
7.	Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi iynalishlari bo'yicha O'quv- uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashining 2020 yil "29" 08 dagi 4 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2020 yil "29" 08 dagi 452 - sonly buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oily ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozolik berilgan.
8.	Fan/modul uchun ma'sul: İmamova X. – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti "Turk filologiyasi" kafedrası dots., PhD
9.	Taqrizchilar: Shabanov J. – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti "Turk filologiyasi" kafedrası dotsenti, filologiya fanlari nomzodi Aminova L. – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti "Turk filologiyasi" kafedrası dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

TASDIQLAYMAN"

G. Sh. Rixsiyeva

2020 yil "29" 08

"KELISHILDI"

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi

2020 yil "29" 08

Ro'yxatga olindi: №MD- 5A120102

2020 yil "29" 08

O'RGANILAYOTGAN MAMLAKATDA TIL VAZIYATI VA SIYOSATI
(TURKIYA)

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar soha

Ta'lim sohasi: 120000 – Gumanitar fanlar

Mutaxassislik: 5A120102 - Lingvistika (sharq tillari)

Toshkent-2020

	–bilingvizm va polilingvizmi; –davlat tili tushunchasi, ya'ni o'rganilayotgan mamlakatda olib borilayotgan til siyosatini; –jamiyatda til vaziyatini xarakterlovchi omillarni; –o'rganilayotgan mamlakatda til vaziyatini me'yorga solishda Til akademiyalarining o'rnini; –savodsizlik darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda davlat tomonidan o'tkazilayotgan til bilan bog'liq ta'lim tizimidagi islohotlarni; –OAV va televideniening mamlakatdagi til vaziyatiga ta'sirini; –xalqaro mehnat taqsimotida Sharq mamlakatlarning roli va o'rganilayotgan mamlakatdagi til vaziyatiga ularning ta'sirini; –til vaziyatining rivojlanish tendensiyalarini; –til vaziyatining rivojlanish omillari va tarixiy-madaniy sabablarini; –o'rganilayotgan mamlakatning lingvogeografik va lingvoareal tavsifini; –o'rganilayotgan mamlakat adabiy tilining maishiy-so'zlashuv tili va dialektlardan farqini; – o'qitilayotgan til lug'at boyligining o'sishida turli ilmiy tashkilotlarning o'rnini <i>bilishi kerak</i>. Bular bilan bir qatorda magistr: –o'rganilayotgan mamlakatdagi til vaziyati bo'yicha ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va tizimlashtirish; –o'rganilayotgan tilni isloh qilish yo'lida olib borilgan harakatlar, ularning faoliyatiga umumiy baho berish; –globallashuv sharoitida o'rganilayotgan sharq tilining umumiy holati bo'yicha kechayotgan o'zgarishlarni tushuna olish <i>malakalariga ega bo'lishi kerak</i>.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • Ma'ruzalar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar .
5.	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Dil ve Toplum. Kamile İmer. Ankara: 1990 2. Toplum Dilbilimi. Gülcan Çolak. İstanbul: 2019 3. Çağdaş Türk Dili. Süer Eker. Grafiker yayınları

	14. Turkiyada turk tili va ta'lim sistemasi. Maktabgacha ta'lim, Boshlang'ich ta'lim va maktab. Oliy ta'lim va oliy ta'limdan keyingi ta'lim sistemasi. 15. Turkiyada til va madaniyat: kino, teatr va h.k. Konferensiyalar, simpoziumlar va seminarlar. Nazariy mashg'ulotlarda olingan bilimlarni talabalar amaliy mashg'ulotlarda ko'nikma va malakalarini oshirib, mustahkamlab boradilar. Amaliy darslarga tayyorlanish uchun talabalar qo'shimcha ilmiy adabiyotlarni o'qiydilar va bu ham o'z o'rnida mazkur fanni yanada chuqur egallash uchun yordam beradi. Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq. IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: 1. Turkiyaning lingvistik xaritasi, elatlar va ularning tillari (etnolingvistik xarita). 2. Saljuqiylar va Usmoniylar davrida til siyosati. 3. Tilning rivojlanishi va til tizimiga boshqa tillarning ta'siri masalasi. 4. Til purizmi va o'zlashtirilgan so'zlarni moslashtirish muammolari. 5. Turk tili leksikasini shakllantirishda sotsiolingvistik muammolar. 6. Turk siyosatining lingvistik oqibatlari. 7. Turk tiliga o'zlashtirish jarayonida G'arbiy Yevropa madaniyatining ta'siri. 8. Turk tili tadqiqotchilari asarlarida yevropeizmlar. 9. Leksik o'zlashmalarning moslashuvi va assimilyatsiyasi. 10. Turkiya Respublikasida mavjud tillar: rasmiy va norasmiy tillar (karta asosida regionlar bilan tushuntiriladi). Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha magistr tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.
	3. V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida magistr: “O'rganilayotgan mamlakatda til vaziyati va siyosati (Turk)” fanining o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida magistr: – Turk tiliga oid zamonaviy sotsiolingvistika fani bilan bog'liq bilimlar xazinasini oshiradi, savol-javob va analiz qilish jihatlarini o'stiradi; – o'rganilayotgan mamlakatning etnik tarkibi va ularning tilini; – til vaziyati tushunchasini; – til vaziyati turlari va ularning farqlarini; – tili o'qitilayotgan mamlakatdagi etnolingvistik vaziyatni;

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS - Kreditlar	
5AMTV225	2020-2021	2	5	
Fan/modul turi	Ta'lim tili		Haftadagi dars soatlari	
Majburiy	O'zbek/rus		4	
1.	Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)
	O'rganilayotgan mamlakatda til vaziyati va siyosati (Turkiya)		60	90
2.	I. Fanning mazmuni Bu fanning maqsadi Turk tiliga oid zamonaviy sotsiolingvistika fani va uning terminlari, sotsiolingvistika fanining asosi bo'lgan til vaziyati, ikki tillik va ko'p tillilik, til siyosati masalalarini o'rganadi. Shuning bilan birga sotsiolingvistika bilan bog'liq nazariy adabiyotlarni o'rganishdan iborat bo'ladi. Turkiya Cumhuriyatida til vaziyatining o'ziga xos xususiyatlari, hozirgi davrda tilda yuz berayotgan jarayonlarni o'rganish hamda tilning rivojlanishi va o'zgarishiga ta'sir etadigan lingvistik va ekstralingvistik omillarni tushinib yetish bilan tanishtiradi. Ushbu fan vazifalarida turk tili lug'at tarkibidagi neologizatsiya yo'llarini ko'rib chiqish, ijtimoiy-siyosiy davridagi holatini o'rganish ham ko'zda tutilgan. Mazkur fanni o'rganish magistrlik dissertatsiyalarini yozishda magistrlarga katta yordam beradi. Chunki tilda yuz berayotgan jarayonlarni tilning lug'at tarkibiga ta'sirini bilish tilni yanada chuqur o'rganishda asqotadi. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkidiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu: Kirish. Turkiyada til vaziyati va siyosati fanning mazmuni va tuzilishi ‘Til vaziyati’ atamasining mohiyati. Uning boshqa sotsiolingvistik tushunchalardagi o'рни va ahamiyati. O'rganilayotgan til vaziyatini sotsiolingvistikaning bir bo'lagi sifatida ko'rish. Til vaziyatini o'rganishning diaron va sinxron aspektlari. 2-mavzu: Turkiya Respublikasida mavjud tillar: rasmiy va norasmiy tillar (karta asosida regionlar bilan tushuntiriladi) Turkiyada mavjud tillar. Ularning til vaziyatini o'rganishdagi o'рни va ahamiyati. Oblastlar va hokimiyatlar: Turkiyaning lingvistik xaritasi, elatlar va ularning tillari (etnolingvistik xarita).			

3-mavzu: Mustafo Kamol Otaturk va turk tili.

Turkiya Respublikasining va Respublikada til siyosatining shakllanishida Otaturkning o'rnini. Mustafo Kamol Otaturk va til inqilobi. Turkiya tarixidagi turk tilining ahamiyatiga e'tibor qaratish. Otaturkning qalamiga mansub maqolalar.

4-mavzu: Turk adabiy tili va uning tayanch shakllanish asoslari

Turk tilining tarixiy bosqichlari. Zamonaviy turk adabiy tilining shakllanishiga asos manbalar haqida. Turk adabiy tilining funksional ko'rinishlari (yozma, rasmiy, publisistik, ilmiy va x.k.).

5-mavzu: Turk tilida ijtimoiy-kommunikativ tizimlar. Lisoniy kodlar; tor va keng kodlar

Lisoniy hamjamiyat atamasi va tushunchasi. Jamiyat a'zolarining qatlamlari ular foydalanadigan til. Ijtimoiy-kommunikativ tizimni tashkil qiluvchi kodlar. Kod yoki subkod tushunchasi.

6-mavzu: Turkiyada ijtimoiy tabaqalar va til

Ijtimoiy tabaqalar va tilning bu tabaqalarda qo'llanilishi. "Kibar, orta va kaba turkçe" atamaları haqida. Tilning jamiyatdagi vertikal va gorizontal analizi.

7-mavzu: Ijtimoiy jamiyatda jins va til. Tilning ijtimoiy tabaqadagi yosh va kasbga ko'ra qo'llanilishi

Til va jins: Jamiyatta bir tildan foydalanuvchi ayol va erkakning tildan uchraydigan o'ziga xosliklar: ijtimoiy variantivlik. Yoshlar tilida sleng. Jamiyatta til va kasb.

8-mavzu: Turk tilining xorijiy tillar bilan munosabati

Jamiyat taraqqiyotida halqaro munosabatlar. Munosabatlarda Turk tilining xorijiy tillarga va xorijiy tillarning ayni paytda turk tiliga ko'rsatgan ta'siri haqida.

9-mavzu: Turkiyadagi til shevalari

Til shevalarining mintaqalarga ko'ra tasniflanishi: Asosiy shevalar; Sharqiy guruh shevalari; Shimoliy sharqiy guruh shevalari; G'arbiy guruh shevalari. Axmed Jafero'g'li va boshqalar tasnifi.

10-mavzu: Tilda diglossiya va kodlar aralashuvi

Diglossiya tushunchasi haqida. Tilning holati va vaziyati. Bilingvizm va ko'p tillik. Bir kod tasarrufidan ikkinchi kod tasarrufiga o'tish.

11-mavzu: Turkiyada til siyosati

Konstitutsiya va til. Bir tillilik siyosati. Turk til qurumi va uning faoliyati. Turk til qurumining maqsad va vazifalari. Turk til qurumi nashrlari.

12-mavzu: Turkiyada matbuot

Turk tilida va xorijiy tillarda matbuot. Turkiyada gazeta va jurnallar ularning turlari: Kunlik, haftalik, oylik va yillik. Gazeta va jurnallarning tarqalish ko'lamini: Jumhuriyatta va Chet ellarda, faqat Jumhuriyatta, viloyat va tumanlar.

13-mavzu: Turk tilida radio eshittirish va televidenie

Turk tilida radio eshittirish va televidenie (markaziy va viloyat televideniesi, rasmiy va xususiy). Davlat kanallari va xususiy kanallar.

14-mavzu: Turkiyada turk tili va ta'lim sistemasi

Maktabgacha ta'lim, Boshlang'ich ta'lim va maktab. Oliy ta'lim va oliy ta'limdan keyingi ta'lim sistemasi. Majburiy ta'lim va ixtiyoriy ta'lim turlari. Ta'limda til siyosati.

15-mavzu: Turkiyada til va madaniyat

Madaniyat o'choqlari: kino, teatr va h.k. Turk tili. Mahalliy va xalqaro Konferensiyalar, simpoziumlar va seminarlar. Ularda til masalalari: bir tillilik va ikki tillilik.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Turkiyada til vaziyati va siyosati fanning mazmuni va tuzilishi. Sotsiolingvistikada til vaziyati va siyosatining o'rnini, ahamiyati.

2. Turkiya Respublikasida mavjud tillar: rasmiy va norasmiy tillar (karta asosida regionlar bilan tushuntiriladi). Oblastlar va hokimiyatlar: Turkiyaning lingvistik xaritasi, elatlar va ularning tillari (etnolingvistik xarita).

3. Mustafo Kamol Otaturk va turk tili. Turkiya Respublikasining va Respublikada til siyosatining shakllanishida Otaturkning o'rnini.

4. Turk adabiy tili va uning tayanch shakllanish asoslari. Turk adabiy tilining funksional ko'rinishlari (yozma, rasmiy, publisistik, ilmiy va x.k.).

5. Turk tilida ijtimoiy-kommunikativ tizimlar. Lisoniy kodlar; tor va keng kodlar.

6. Turkiyada ijtimoiy tabaqalar va til. Ijtimoiy tabaqalar va tilning vertikal va gorizontal analizi.

7. Ijtimoiy jamiyatda jins va til. Tilning ijtimoiy tabaqadagi yosh va kasbga ko'ra qo'llanilishi.

8. Turk tilining xorijiy tillar bilan munosabati; Turk tilining xorijiy tillarga va xorijiy tillarning ayni paytda turk tiliga ko'rsatgan ta'siri haqida.

9. Turkiyadagi til shevalari. Til shevalarining mintaqalarga ko'ra tasniflanishi; Axmed Jafero'g'li va boshqalar tasnifi.

10. Turkiyada diglossiya va kodlar aralashuvi. Bilingvizm va ko'p tillik. Bir kod tasarrufidan ikkinchi kod tasarrufiga o'tish.

11. Turkiyada til siyosati. Turk til qurumi va uning faoliyati.

12. Turkiyada matbuot (gazeta va jurnallar ularning turlari). Gazeta va jurnallarning tarqalish ko'lamini.

13. Turk tilida radio eshittirish va televidenie (markaziy va viloyat televideniesi, rasmiy va xususiy).